

ASiantuntijalausunto

Juha Guttorm

27.2.2024

Eduskunnan talousvaliokunnalle

**HE 100/2023 vp EDUSKUNNALLE LAEIKSI SAAMELAISKÄRÄJISTÄ ANNETUN LAIN
JA RIKOSLAIN 40 LUVUN 11 §:n MUUTTAMISESTA**

Olen tutustunut otsikossa mainittuun lakiesitykseen ja arvioin seuraavassa etupäässä vain niitä esitykseen sisältyviä asiakokonaisuuksia, joihin talousvaliokunta lausuntopyynnössään viittaa.

1. Lakiesityksen lähtökohdat ja tavoitteet

Hallituksen esityksen lähtökohtana on alkuperäiskansojen asemaa koskeva viimeisin oikeuskehitys kansainvälisessä oikeudessa, missä korostetaan nykyisin yhä voimakkaammin alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeutta. Lakiesityksen pyrkimyksenä on muutoinkin saattaa saamelaiskäräjälaki vastaamaan Suomen ihmisoikeusvelvoitteita, erityisesti lain 3 §:n osalta. Esitykseen sisältyvät muutosehdotukset saamelaiskäräjälakiin on tehty tältä pohjalta. Esityksen yleisenä tavoitteena on turvata saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutuminen ja kehittää saamelaisten itsehallintoa sille alun pitäen tarkoitetun dynaamisen luonteen mukaisesti.

Pidän lakiesityksen lähtökohtia ja tavoitteita oikein asetettuina. Myös lain tarkoitusta määrittelevä 1 §:n muotoilu on mielestäni onnistunut, kun siinä korostetaan saamelaisten itsemääräämisoikeutta, jota itsehallinnon on määrä osaltaan toteuttaa. Samalla alleviivaan sitä näkökohtaa, että itsemääräämisoikeuden tosiasiallisesta toteutumisesta perustuslain saamelaissäännösten (17.3 § ja 121.4 §) ja kansainvälisen alkuperäiskansaoikeuden määräysten ja hengen mukaisesti on pidettävä huolta tämän lain säännösten soveltamis- ja tulkintakäytännössä. Myös monet muut lakiesitykseen sisältyvät säännöskohtaiset muutosehdotukset tähtäävät saamelaisten itsemääräämisoikeuden ja itsehallinnon vahvistamiseen, vaikka ne vielä jäävätkin jälkeen siitä oikeuksien tasosta, jota kansainvälinen alkuperäiskansaoikeus nykyisin edellyttää.

Kuten lakiesityksen 1 §:n perusteluissa todetaan, pykälässä ei määritetä saamelaisten itsemääräämisoikeuden ulottuvuutta, vaan se saa sisältönsä kansainvälisistä ihmisoikeuksista (s. 76, vrt. HE 309/1993 vp, s. 65). Itsemääräämisoikeuden sisältö ja laajuus eivät siten tyhjene saamelaiskäräjälain säännöksiin. Saamelaisten alkuperäiskansaoikeudet itsemääräämisoikeus mukaan lukien ovat velvoittavia. Julkisen vallan on turvattava oikeuksien toteutuminen myös siinä tapauksessa, ettei niistä ole erikseen säädetty kansallisessa lainsäädännössä.

2. Eräitä säännöskohtaisia huomioita

2.1. Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon (3 §)

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että voimassa olevan saamelaiskäräjälain 3 §:n mukainen saamelaismääritelmä korvataan vaaliluetteloon merkitsemistä koskevalla säännöksellä, jossa määritellään äänioikeuden kriteerit saamelaiskäräjävaaleissa. Muutos merkitsisi saamelaisen määritelmän poistamista saamelaiskäräjälaista ja samalla myös sitä, että Suomen lainsäädännössä ei olisi enää yleistä määritelmää saamelaisesta. Ymmärrän sinänsä syyt ja taustatekijät muutosehdotukselle, mutta pidän sitä silti oikeudellisessa mielessä jossakin määrin ongelmallisena ratkaisuna. Määritelmän poistamisen jälkeen saamelaisuus olisi altis ja "vapaa" erilaisille omatekoisille määritelmille ja niiden tulkinnoille, mikä saattaa johtaa saamelaisten oikeuksien loukkaamiseen esimerkiksi perinteisten elinkeinojen harjoittamisen yhteydessä.¹ Tässä kohtaa on myös hyvä pitää mielessä Suomessa vuosikymmeniä jatkunutta kiistaa siitä, kuka on saamelainen ja miten se pitäisi laissa määritellä.

Saamelaismääritelmän poistamisesta huolimatta lakiesityksen 1.1 ja 3.1 §:ää yhdessä lukemalla voi kuitenkin päätellä, minkälaisia kriteereitä tässä laissa halutaan asettaa saamelaisuudelle, vaikka tätä ei suoraan sanotakaan näissä säännöksissä.

2.2. Saamelaiskäräjien yleinen toimivalta (5 §)

Lakiesityksen 5 §:n otsikko vastaa asiallisesti ottaen voimassa olevan lain vastaavan pykälän otsikkoa. Pykälän sisältöä on kuitenkin laajennettu ja kehitetty lain yleisten tavoitteiden suuntaisesti, mitä pidän myönteisenä asiana. Myös pyrkimystä vahvistaa saamelaiskäräjien tehtävän dynaamista luonnetta (s. 49 ja 80) pidän hyvänä asiana, sillä tämä tukee saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevan lakikokonaisuuden alkuperäistä tavoitetta (ks. HE 248/1994 vp. s. 16).

Pykälän säännöksissä määritellyjä tehtäviä voi pitää yleiseen toimivaltaan kuuluviksi, lukuun ottamatta 3 momentin säännöstä, jossa säännellään saamelaiskäräjien tehtävästä toimia asiantuntijana saamelaisopetukseen ja -koulutukseen liittyvissä kysymyksissä sekä edistää niiden kehittämistä kokonaisuudessaan. Tätä tehtäväkokonaisuutta voi mielestäni luonnehtia kuntalaissa (410/2015) noudatettua jaottelua seuraten paremminkin erityiseen toimialaan kuin yleiseen toimialaan kuuluvaksi. Siksi saattaisi olla tarkoituksenmukaisempaa säätää kyseisestä asiakokonaisuudesta omassa pykälässään samaan tapaan kuin 6–8 §:iin otettujen tehtävien osalta on menetelty. Tällainen ratkaisu korostaisi myös saamelaisopetuksen ja -koulutuksen kehittämistyön erityistä merkitystä saamelaiskäräjien toiminnassa.

¹ Saamelaisuuden todentaminen vaikkapa jossakin oikeusprosessissa saattaa hyvinkin konkretisoitua. Tästä esimerkkinä käy Lapin käräjäoikeuden ratkaisu vuodelta 2019, joka koskee neljän paikallisen saamelaisen luvaton pyyntiä Tenojoen vesistöön kuuluvassa Vetsijoessa Utsjoen kunnassa. Ratkaisussaan käräjäoikeus joutui arvioimaan kunkin vastaajan saamelaisuutta (6.3.2019, diaarinro 19/109281, s. 3 ja 10). Itse asia päättyi lopulta korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. KKO ei muuttanut käräjäoikeuden päätöstä, jossa saamelaiset vastaajat vapautettiin syytteistä (KKO:2022:26, taltionumero 706, 13.4.2022). Saamelaismääritelmän poistamiseen Suomen lainsäädännöstä liittyy siten saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamista koskeva ulottuvuus (ks. myös PeVL 5/2017 vp ja PeVL 27/2022 vp).

Pykälän 1 momentin säännöksillä pyritään jakamaan saamelaiskäräjien tehtävät sisäisiin asioihin, jotka toteutuvat itsehallintona, ja muihin alkuperäiskansa-asemaan liittyviin tehtäviin, jotka eivät kuulu kansan sisäisiin asioihin (s. 79). Tätä systematiikkaa ja sen merkitystä erityisesti lain tarkoituksen kannalta olisi tarpeen tarkemmin avata säännöksen perusteluissa, kuten myös sitä, miten tämän pykälän säännökset suhteutuvat lain muihin saamelaiskäräjien toimivaltaa määritteleviin säännöksiin.

2.3. Kertomus (7 §)

Ehdotus saamelaiskäräjien vuosikertomuksen antamisesta valtioneuvoston sijasta suoraan eduskunnalle ja sen sisällön laajentamisesta koskemaan myös ehdotuksia toimenpiteiksi saamelaisten oikeuksien turvaamiseksi on linjassa hallituksen esityksen yleisten tavoitteiden ja lain tarkoituksipykälän kanssa. Ajatus kertomuksen antamisesta suoraan eduskunnalle ei ole uusi, sillä samansisältöinen ehdotus sisältyi jo saamelaisten itsehallinnon perustaa koskevaa lainsäädäntöä valmistelleen saamelaistyöryhmän mietintöön vuodelta 1994 (s. 44, 47, 63, 69–70, 85 ja 89).² Työryhmän ehdotuksen mukainen kertomus olisi sisältänyt katsauksen siitä, mitä merkittävää on tapahtunut saamelaisia koskevien asioiden kehityksessä sekä miten saamelaisia erityisesti koskevat perustuslain säännökset, ja eduskunnan ja sen erityisvaliokuntien kannanotot ovat toteutuneet lainvalmistelutyössä, lainsäädännössä, hallinnossa ja talousasioissa (s. 44 ja 69–70). Ehdotusta perusteltiin tuolloin samantapaisesti kuin nyt käsillä olevassa hallituksen esityksessä. Ehdotus ei kuitenkaan silloin toteutunut.

Pidän hallituksen esitykseen sisältyvää ehdotusta lain 7 §:n muuttamiseksi perusteltuna ratkaisuna esityksessä mainituin perustein, ja viitaten myös edellä mainitun aiemmin tehdyn ehdotuksen perusteluihin. Esityksen mukainen menettely avaisi saamelaiskäräjille mahdollisuuden esittää huolenaiheitaan suoraan eduskunnalle ja saattamaan eduskunnan tietoon, miten saamelaisten olot ovat kehittyneet, miten oikeudet toteutuvat ja erityisesti, minkälaisen lainsäädännöllisten toimenpiteiden toteuttamiseen olisi edelleen tarvetta saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien toteutumiseksi. Tätä kautta saamelaiskäräjille tarjoutuisi mahdollisuus ehdottaa lainsäädännöllisiä muutoksia muun ohessa saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen liittyvissä kysymyksissä.

Uuden säännöksen tavoitteiden toteutumisen turvaamisen kannalta saattaisi olla aihetta myös arvioida tarkempien menettelytapasäännösten ottamista eduskunnan työjärjestykseen erityisesti säännöksessä tarkoitettujen saamelaiskäräjien tekemien toimenpide-ehdotusten käsittelyn osalta.

Pykälän otsikon voisi muuttaa muotoon ”Kertomus eduskunnalle”. Tällöin otsikko ilmaisisi selkeämmin pykälän asiasisällön.

² Saamelaisten kulttuuri-itsehallinto. Saamelaistyöryhmän mietintö. Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto. Helsinki 1994.

2.4. Neuvotteluveto ja sen toteuttaminen sekä saamelaisten oikeuksien huomioinen (9 § sekä 9 a § ja 9 b §)

Viranomaisten neuvotteluvetoa koskevaa lain 9 §:ää on esityksessä kehitetty, täsmennetty ja vahvistettu uusimpien alkuperäiskansojen kansainvälisoikeudellista asemaa koskevien kehityskulkujen mukaisesti. Tätä pykälää tukevat ja täydentävät lain 9 a ja 9 b §:iin sisältyvät säännökset. Pykälässä painotetaan viranomaisten ja saamelaiskäräjien välisen yhteistoiminnan tärkeyttä, mikä ilmenee myös pykälän otsikon muotoilussa, jossa yhteistoiminta on mainittu ennen neuvotteluja. Ehdotettu muutos tukee pyrkimystä edistää saamelaisten ja valtiovallan välistä tasaveroiseen asemaan, molemminpuoliseen kunnioitukseen ja keskinäiseen luottamukseen perustuvaa kumppanuutta, jota lähtökohtaa korostetaan parafoidussa pohjoismaisessa saamelaissopimuksessa, ja yleisemmin ILO 169-yleissopimuksessa ja YK:n alkuperäiskansajulistuksessa.

Lain 9 §:n muuttaminen hallituksen esityksen mukaiseen muotoon ei merkitse sitä, että neuvotteluissa olisi päästävä yhteisymmärrykseen tai saatava saamelaiskäräjien suostumus aiotulle toimenpiteelle. Neuvottelujen kohteena olevasta asiasta päättäisi edelleen nykyiseen tapaan viime kädessä asianomainen viranomainen – muut itsehallinnolliset toimijat mukaan lukien – lailla säädetyn toimivaltansa nojalla, kuten eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi mietinnössään (PeVM 12/2014 vp, s. 7) tuolloin eduskunnan käsittelyssä olleesta vastaavasta hallituksen esityksestä (HE 167/2014 vp), jonka hallitus veti pois eduskunnasta keväällä 2015. Esitys sisälsi samankaltaisen muutoksen lain 9 §:ään. Nyt puheena oleva ehdotus lain 9 §:n muuttamiseksi ei siten muuta tai kavenna julkisten viranomaisten toimivaltaa sanotun pykälän piiriin kuuluvissa asioissa, vaan tällaisista muutoksista on säädettävä erikseen. Lain 9 §:n muuttaminen ei myöskään perustelujen mukaan merkitse yleisen veto-oikeuden antamista saamelaiskäräjille (s. 85). Näin ollen koko päätöksentekoprosessi pysyisi edelleen kaikilta osin asianomaisten viranomaisten hallussa (s. 49 ja 58).

Mielestäni yhteistoiminta- ja neuvottelumenettelyllä on saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumisen kannalta todellista merkitystä vain, jos saamelaiset saavat sen avulla kulttuurimuotonsa ylläpitämiseen ja kehittämiseen liittyvät keskeiset pyrkimyksensä läpi viranomaisten päätöksenteossa. Tämän tavoitteen saavuttamisessa keskeiselle sijalle nousee saamelaiskäräjien oikeus päästä riittävän aikaisessa vaiheessa vaikuttamaan asioiden valmisteluun ja siten aikaansaamaan saamelaisten kannalta vähintäänkin tyydyttävä lopputulos päätöksenteossa. Saamelaisten näkökulmasta olennaisin asia on siis neuvottelujen lopputulos, ei niinkään muodollinen toimivalta. Lain 9 §:n kehittäminen yhteistoimintaa painottavaan suuntaan saattaa uskoakseni parantaa saamelaiskäräjien mahdollisuuksia osallistua vaikuttavalla tavalla päätöksenteon lopputulokseen muotoiluun, mikäli kyseistä lainkohtaa sovelletaan käytännössä lain tavoitteiden ja kansainvälisten ihmisoikeusasiakirjojen määräysten ja hengen mukaisesti.

Uudesta 9 §:n kokonaisuudesta olisi välttämätöntä järjestää eri viranomaisille suunnattua määräajoin toistettavaa koulutusta, jotta viranomaisilla olisi oikeaa ja riittävää tietoa sääntelyn sisällöstä, tavoitteista ja merkityksestä. Tämä edesauttaisi sääntelyn toteutumista lainsäätäjän

tarkoittamalla tavalla, edistäisi viranomaisten kykyä ottaa omassa toiminnassaan saamelaisten oikeudet huomioon ilman saamelaiskäräjien esittämää vaatimusta, lisäisi viranomaisten ymmärrystä saamelaisten etniseen erityisyyteen perustuvista tarpeista ja elinolosuhteista sekä vähentäisi neuvottelumenettelyn laiminlyönnistä johtuvia oikeusprosesseja. Koulutus olisi myös omiaan edistämään kumppanuutta ja lisäämään luottamusta saamelaiskäräjien ja viranomaisten välillä. Koulutuksen tarpeeseen onkin aivan oikein kiinnitetty esityksen perusteluissa huomiota (s. 58).

3. Erilliskysymyksiä

3.1. Oikeus harjoittaa nk. saamelaisten perinteisiä elinkeinoja

Vuonna 1995 säädetyin saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon³ lainsäädännöllistä perustaa – perustuslain säännös 121.4 § ja laki saamelaiskäräjistä – koskevassa hallituksen esityksessä (HE 248/1994 vp) todetaan selväsanaisesti, että esityksen tarkoituksena on turvata saamelaisten oikeus muihin väestöryhmiin nähden yhdenvertainen kohtelu hallinnossa etnisen kulttuuri-itsehallinnon perustalta. Edelleen esityksessä korostetaan, että perustuslakiin lisättäväksi ehdotettu saamelaisten kulttuuri-itsehallintosäännös koskee saamelaisväestön hallinnollisia oloja. Lakihankkeen valmisteluasiakirjoista ilmenee siten selkeästi, että kyseessä on pelkästään saamelaisten hallinnollisten olojen järjestämiseen liittyvä lakikokonaisuus, jolla ei ole tarkoitus millään tavalla puuttua maahan, veteen tai perinteisiin elinkeinoihin liittyviin oikeuksiin saamelaisalueella.

Eri viranomaisten ja saamelaistoimijoiden vakuutteluista huolimatta saamelaisalueen paikallisen suomalaisväestön keskuudesta nousi tuolloin kansanliike vastustamaan lakihanketta, jonka uskottiin rajoittavan muiden oikeuksia saamelaisalueella. Erityisesti pelättiin, että tämän lakihankkeen myötä saamelaisille annetaan yksinoikeus nk. saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen. Huolta kannettiin myös saamelaisalueen maa- ja vesialueiden sekä luonnonvarojen käyttöön liittyvistä mahdollisista rajoituksista saamelaisten oikeuksien turvaamiseksi.⁴

Kansanliikkeen virheelliseen tulkintaan perustunut viesti saavutti myös eduskunnan sen käsitellessä lakikokonaisuutta vuoden 1994 loppupuolella ja vuoden 1995 alkupuolella. Tilanne johti lopulta siihen, että eduskunta-asiakirjoihin kirjattiin kolmeen eri kertaan perinteisiin saamelaiselinkeinoihin liittyvä kannanotto. Näin tehtiin ensin vuoden 1994 valtiopäivien perustuslakivaliokunnan mietinnössä⁵, sitten seuraavien valtiopäivien perustuslakivaliokunnan mietinnössä⁶ ja vielä samoilla valtiopäivillä hyväksytyssä

³ Kyseisessä lainsäädännössä käytettiin aluksi ilmaisua ”kulttuuri-itsehallinto”. Vuoden 1999 uudessa Suomen perustuslaissa ilmaisu muutettiin muotoon saamen kieltä ja kulttuuria koskeva itsehallinto. Vastaava muutos tehtiin myös saamelaiskäräjälakiin vuonna 2002 (lain muutos 1729/2002).

⁴ Ks. asiasta tarkemmin oikeustieteellisestä väitöskirjastani (luku 6.6.4.4.), joka löytyy netistä osoitteella <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-092-0>

⁵ PeVM 17/1994 vp.

⁶ PeVM 1/1995 vp.

eduskunnan kirjelmässä⁷. Kannanoton pääviesti on, että kulttuuri-itsehallintoa koskevan lakikokonaisuuden tarkoituksena ei ole saada aikaan muutoksia siihen, ketkä saavat harjoittaa poronhoitoa, metsästystä, kalastusta tai muitakaan elinkeinoja perinteisillä saamelaisalueilla, vaan mahdolliset muutokset näissä suhteissa voidaan toteuttaa vain muuttamalla voimassa olevia erityislakeja.

Myöskään nyt eduskunnassa käsiteltävänä olevalla saamelaiskäräjälain muutosesityksellä ei ole tarkoitus muuttaa edellä selostettua oikeustilaa saamelaiselinkeinojen harjoittamisen osalta, vaan tilanne pysyy siinä suhteessa ennallaan. Saamelaiskäräjälaki sääntelee vastaisuudessakin saamelaisten hallinnollisia oloja, eikä sen säännöksillä puututa oikeuteen harjoittaa nk. saamelaisten perinteisiä elinkeinoja saamelaisalueella. (ks. s. 48)

Sanotusta aineellisesta oikeudesta on kuitenkin pidettävä erillään oikeus osallistua perinteisiä elinkeinoja koskevaan suunnitteluun, valmisteluun, vaikutusten arviointiin ja päätöksentekoon näitä elinkeinoja koskevassa hallinnossa. Tällöin puhutaan menettelyllisestä oikeudesta. Saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon käsite on sisällöllisesti sidottu saamelaisten perusoikeussäännökseen.⁸ Tämä merkitsee sitä, että itsehallinnon piiriin kuuluu koko saamelainen kulttuurimuoto sen aineellinen perusta – perinteiset elinkeinot – mukaan lukien. Kun nämä elinkeinot sisältyvät itsehallinnon käsitteeseen, seuraa siitä se, että myös saamelaisalueen maiden, vesien ja luonnonvarojen käyttö kuuluu perustuslain mukaan itsehallinnon alaan. Toisaalta tämä on myös seurausta saamelaisten asemasta alkuperäiskansana, johon liittyvät oikeudet ilmenevät kansainvälisistä ihmisoikeusasiakirjoista, kuten YK:n KP-sopimuksesta ja alkuperäiskansojen oikeuksia koskevasta julistuksesta.

Saamelaiskäräjälain muutosesityksessä oikeus vaikuttaa ja osallistua perinteisiä elinkeinoja koskevien asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon hallinnossa toteutuu lain 9 §:ssä tarkoitetun yhteistoiminta- ja neuvottelumenettelyn muodossa, kuten on asianlaita nykyisinkin. Lisäksi muualla lainsäädännössä on samaa tarkoitusta toteuttavia säännöksiä, kuten poronhoitolain (848/1990) 20.3 §:ssä ja kalastuslain (379/2015) 25.4, 33.1 ja 37.2 §:issä.

Edellä selostetun ohella on kuitenkin pidettävä mielessä se, että perustuslain 17.3 §:n säännös saamelaisten perusoikeudesta ylläpitää ja kehittää kulttuurimuotoaan yhdessä YK:n KP-sopimuksen 27 artiklan vähemmistösuojamääräyksen kanssa turvaa saamelaisten oikeuden harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan niiden uudenaikaiset soveltamismuodot mukaan lukien. Tämä oikeus kuuluu saamelaisille riippumatta siitä, mitä saamelaiskäräjälaissa tai muualla laissa säädetään. Viittaan tässä yhteydessä edellä mainitsemaani kalastusta koskevaan oikeustapaukseen Utsjoen kunnassa (KKO:n ennakkopäätös) sekä eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntoon⁹ sisältyvään kannanottoon Tenojoen kalastuksen

⁷ EK 19/1995 vp.

⁸ HE 248/1994 vp, s. 17.

⁹ PeVL 5/2017 vp, s. 7.

sääntelyä koskevasta hallituksen esityksestä.¹⁰ Aiheeseen liittyy myös kysymys siitä, mitä kielteisiä vaikutuksia saamelaismääritelmän poistamisesta Suomen lainsäädännöstä saattaa aiheutua saamelaisten oikeuksien toteutumiselle käytännössä sekä kollektiivisella että yksilöllisellä tasolla.

3.2. Alueidenkäyttö ja maanomistus

Alueidenkäytön (ja maankäytön) osalta pätevät samat faktat kuin mitä edellä selostin elinkeinojen osalta. Toimivalta alueidenkäyttöä koskevissa asioissa saamelaisalueella pysyy edelleen asianomaisilla viranomaisilla laissa säädetyn mukaisesti. Niinpä kunnilla säilyy kaavoitusmonopoli alueellaan ja maakunnan liitto (tässä tapauksessa Lapin liitto) vastaa maakuntakaavan laatimisesta alueidenkäyttölain (132/1999, lain nimikemuutos L 752/2023) mukaisesti. Edelleen Metsähallitus käyttää, hoitaa ja suojelee hallinnassaan olevaa valtion maa- ja vesiomaisuutta sitä koskevan lainsäädännön nojalla (L 234/2016) nykyiseen tapaan.

Mainittujen viranomaisten samoin kuin muidenkin alueidenkäytöstä vastaavien viranomaisten ja mahdollisesti muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien tahojen on kuitenkin noudatettava lakiesityksen 9 §:n sekä 9 a ja b §:ien säännöksiä. Nykyiseen tilanteeseen verrattuna erona on se, että viranomaisten on toiminnassaan nykyistä huolellisemmin otettava selkoa saamelaisten oikeuksista ja pyrittävä aktiivisesti edistämään niiden toteutumista käytännössä. Tässä tarkoituksessa viranomaisten on tehostettava yhteistoimintaa ja siihen liittyvää neuvotteluprosessia saamelaiskäräjien kanssa. Painopistettä pyritään siis siirtämään nykyisestä usein muodollisesta neuvottelumenettelystä enemmän yhteistoiminnan suuntaan, jotta saamelaisten tarpeet tulisivat nykyistä paremmin huomioonotetuiksi viranomaisten päätöksenteossa. Saamelaisten itsemääräämisoikeuden toivotaan siten toteutuvan paremmin näissäkin asioissa uudistettavalla lain 9 §:n säännöksillä ja sitä tukevien 9 a ja b §:ien säännöksillä.

Maanomistukseen saamelaiskäräjälain muutosesityksellä ei ole mitään yhteyttä eikä vaikutusta.

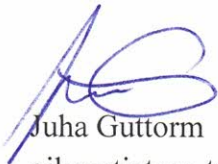
4. Lopuksi

Vuonna 1995 säädetyistä saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevasta itsehallinnosta saamelaisten kotiseutualueella oli määrä tulla dynaaminen prosessi niin, että saamelaiset itse ohjaisivat itsehallintonsa kehitystä. Itsehallinnon piti vahvistua vähitellen erityisesti saamelaiskäräjälain säännöksiä kehittämällä. Toisin on kuitenkin käynyt, vaikka kansainvälisessä oikeudessa alkuperäiskansojen oikeusasemaa on kehitetty vuoden 1995 jälkeen aimo harppauksin, ja tämä koskee varsinkin näiden kansojen itsemääräämisoikeutta.

Nyt käsittelyssä oleva hallituksen esitys saamelaiskäräjälain muuttamiseksi pyrkii vastaamaan mainittuun kehitykseen ja kuroma an umpeen jälke enjääne isyyttä saamelaisten

¹⁰ HE 239/2016 vp.

itseäänmääräämisoikeuden toteuttamisessa kansallisessa lainsäädännössä. Pidän tätä lakiesitystä tästä näkökulmasta katsottuna tervetulleena hankkeena, vaikka saamelaiskäräjien päätösvalan lisäämistä koskeviin kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelinten kannanottoihin verrattuna jääkin vielä paljon kehitettävää.¹¹

Juha Guttorm

oikeustieteen tohtori,
hallintotieteiden maisteri

¹¹ YK:n nk. rotusyrjintäsopimuksen valvontaelin (rotusyrjintäkomitea) toi esille Suomen 20.–22. määräaikaisraportin vuoksi antamissaan loppupäätelmissä saamelaiskäräjälain uudistamiseen viitaten huolestuneisuutensa siitä, että saamelaiskäräjillä on edelleen hyvin vähän päätösvaltaa asioissa, jotka liittyvät saamelaisten kulttuuri-itsehallintoon, mukaan lukien maan ja luonnonvarojen käyttöön liittyvät oikeudet. Komitea suositteli päätelmissään Suomea saamelaiskäräjälakia uudistaessaan lisäämään saamelaiskäräjien päätösvaltaa saamelaisten kulttuuri-itsehallintoon liittyvissä asioissa, ml. oikeudet, jotka liittyvät maan ja luonnonvarojen käyttöön saamelaisten perinteisesti asuttamilla alueilla (CERD/C/FIN/CO/20–22, 31.8.2012). Komitea toisti kannanottonsa Suomen 23. määräaikaisraportin vuoksi antamissaan päätelmissä (CERD/C/FIN/CO/23, 5.5.2017).

Myös YK:n ihmisoikeuskomitea kiinnitti huomiota samaan epäkohtaan Suomen kuudennen määräaikaisraportin takia antamissaan päätelmissä kehottaen Suomea vahvistamaan saamelaisten edustuksellisten elinten päätösvaltaa (CCPR/C/FIN/CO/6, 22.8.2013).